

«ЧАС СТАНОВЛЕННЯ» НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОЕЗІЇ ЮРІЯ БУРЯКА

У статті розглядаються основні аспекти поетичної історіософії представника покоління 80-х років ХХ ст. Юрія Буряка. Визначаються художні моделі історичного часу на матеріалі збірок поета «Брук», «Струми». Теоретико-методологічною основою дослідження послужили ідеї праць М. Гайдеггера, Т. де Шардена, К. Ясперса.

Ключові слова: історичний час, історіософія, минуле, пам'ять, історична епоха, поетична модель, мотив.

В статье рассматриваются основные аспекты поэтической историософии представителя поколения 80-х годов ХХ века Юрия Буряка. Определяются художественные модели исторического времени на материале сборников поэта «Брусчатка», «Токи». Теоретико-методологической основой исследования послужили идеи трудов М. Хайдеггера, Т. де Шардена, К. Ясперса.

Ключевые слова: историческое время, историософия, прошлое, память, историческая эпоха, поэтическая модель, мотив.

The article deals with the main aspects of the poetic historiosophy of Yuriy Buryak, the representative of the 1980s generation. The artistic models of the historic time have been defined on the material of the poet's collection «Pavestone», «Tokay». The theoretic and methodological bases of the investigation are the ideas of M. Heidegger, T. de Chardin and K. Jaspers' works.

Key words: historic time, historiosophy, the past, memory, historic epoch, poetic model, motive.

У «застійну» добу радянське літературознавство недооцінювало значення історії в розвитку художньої свідомості. Поетичне покоління 80-х років ХХ ст. (Ю. Буряк, В. Герасим'юк, І. Малкович, І. Римарук та ін.) здійснило справжній прорив у розбудові й естетичному моделюванні історіософської концепції буття України. Для репрезентантів цієї генерації історія втрачала культивовану радянською історіографією ідеологічну визначеність та класову спрямованість. Натомість визначальними стають мотиви державотворення, історичної пам'яті, становлення національної ідентичності, утвердження свободи нації і людини.

Перед поетичним поколінням 80-х закономірно постала потреба перегляду старого світогляду, дискредитованого й сфальшованого під тягарем ідеологічних утисків, і вироблення нової історіософської концепції творчості. Кожен з поетів ішов своїм шляхом у цьому напрямку: Ю. Буряк, І. Римарук, О. Забужко виступили прихильниками онтологічного підходу в осмисленні складних проблем історичного поступу; В. Герасим'юк, П. Гірник удалися до міфологізації та героїзації минулого; Ю. Андрухович, І. Малкович запропонували театралізовану версію історії.

Серед поетичного покоління 80-х Ю. Буряк вирізняється постійною увагою до історіософських мотивів та образів, що виразно вказує на тяжіння

поета до неокласичної традиції в українській літературі ХХ ст. У збірках 80-х років («Струми», 1982; «Брук», 1985) простежується художня реалізація поетичної історіософії та постійне апелювання автора до філософської категорії історичного часу. Слушні зауваження і спостереження щодо поетичної історіософії та «темпорального коду» (Л. Тарнашинська) творчості Ю. Буряка висловив М. Рябчук, який наголосив на тому, що поет «заманіфестував [...] схильність до історичних ретроспекцій (зазирань у час), і схильність до суто поетичних фантазмагорій (прозирань крізь час або й поза час)» [8, с. 194]. М. Ільницький акцентував закоріненість історіософського мислення Ю. Буряка в національну традицію, «прагнення так її відчутти, розшифрувати, як відчуває в собі людина свій родовід, свою генеалогію» [5, с. 122–123].

Враховуючи малочисельну літературознавчу рецепцію означеної проблеми, ставимо собі за мету розглянути концептуальні параметри історичного часу та їх художнє вираження у поезії Ю. Буряка, що сприятиме виробленню цілісного уявлення про специфіку поетичної історіософії та хронотопу у творчості представників пізньомодерністського поетичного дискурсу.

Історіософська концепція поезії Ю. Буряка нерозривно пов'язана з «історичним (об'єктивним) часом», який наділений онтологічним змістом, має фундаментальний характер, що обумовлює складність його філософського витлумачення. Вважаємо доцільним прочитання основних констант історичного часу у світлі ідей М. Гайдеггера, Т. де Шардена, К. Ясперса – учених, котрі намагалися розкрити філософію та таємниці Хроносу. Концептуальні характеристики історичного часу в працях видатних представників метафізики виявилися найбільш суголосними світовідчуттю поетичного покоління 80-х загалом і Ю. Буряка зокрема.

У художньому трансформуванні історії поет уникає простого констатування фактів минулого, віддаючи натомість перевагу утвердженню «часу становлення» національної свідомості. У його оцінці Т. де Шарден переважно вживає поняття космічного часу, яке включає в себе будь-яке буття в контексті його «внутрішнього» («dedans») і «зовнішнього» («dehors») простору. Це той «внутрішній» і «зовнішній» простір буття, які у Тейяра утворюють історичний час, або час становлення» [4, с. 238]. «Час становлення» реалізується поетом у контексті національного виборювання державності, що зумовлює специфіку простору його лірики: увага автора постійно прикута до тих історичних періодів, які щедро дають зразки формування національної ідентичності.

Передусім слід відзначити масштабність й просторову панорамність історичного часу поезії Ю. Буряка. У рецензії на першу збірку «Струми» М. Рябчук наголосив: «Одним із ефективних засобів є специфічне – просторове здебільшого (як, до речі, і в усій бароковій поезії) – моделювання часу» [8, с. 193]. Художній простір лірики Ю. Буряка простягається від ранньохристиянської доби – і до сучасності. Ліричний суб'єкт виступає носієм історичної пам'яті, сповідуючи важливу істину: «Від «черт і рез» поганських до «Слова о полку». / Душа не забуває – одвіку і по десь, – / Що все скороминуше на цьому світі єсть» («Традиція») [1, с. 5]. Ліричний герой поетичних збірок «Струми» та «Брук» присутній у часопросторах різних епох: праслов'янського періоду («Пращурова птиця»), давньоруської доби («Літопис лісу», «Ти чув Дажьдбога пісню серед ночі...», «Київські пагорби», «Гаральд повертається в Київ», «Клени Олега і Ольги...»), татарської неволі («Ординська ніч»), декабристського руху («Декабристи»), козацької вольниці («Весняний оркестр», «Ніч Івана Сірка». 1674»), Першої світової війни («Чужинецький святограй, 1918», «Старий вальс»), Другої світової війни («Дзвони. 28.XII.1942», «Пісня полеглих на останній війні», «На залізниці»).

Панорамність і масштабність історичного часу дає поштовх до розуміння його як «історичного розгортання» [10, с. 241], становлення національної ідентичності. Історичний час Ю. Буряка – це передусім час національного буття, тому улюбленими постають праслов'янська і давньоруська

епохи, коли відбувалося кристалізування державності. Давньоруська доба близька поетові державницьким духом, героїзмом, волонтаристичним прагненням до свободи, а ще – метаморфозами історичної ідеї: «Дух горілого листя, дим солодкий вітчизни, / Лик суворого князя на мить просвітлів: / І від зайд хижооких, для кривавої тризни, – / Лиш за тебе, Вітчизно, він померти б волів» [2, с. 57]. Давньоруські мотиви визначають задум вірша «*Ти чув Дажьдбога пісню серед ночі...*». Пісня стає символом історії, звитяги, героїзму, бо вона ввїбрала усі сторінки ранньохристиянської епохи: «Тужливо-буйна, чорна і багряна, / Язичницька – смолиста й вогняна – / Ця пісня нагадала про Бояна. / Про Ігоря. Про полк його – вона» [2, с. 34]. Образним символом героїчної історії княжої доби для поета є Київ з його святинею – Ярославовим валом, а також славними іменами видатних русичів, які стояли біля витоків державності – князя Ігоря і співця Бояна.

Поезія «*Гаральд повертається в Київ*» у підзаголовку названа «монологом у Софійському соборі», авторство якого поет умовно «віддав» воїну Гаральду: «Русь, я йшов до тебе, як прочанин, / Що леліє думку про розраду. / Стрілами очей мене стрічає / На порозі храму Пантократор». У тексті згадуються імена давньоруських жінок – Ельзи, Лизавети, Софії. Тема лицарської любові до дами серця та вірності набуває ширшого звучання – утверджується патріотична ідея служіння народові: «Скальд-прочанин, я прийшов до храму. / Повернувся до руської країни. / Щоб пісні, які я склав для дами, / Пам'ятали вічні твої стіни» [2, с. 115–116]. Таким чином, за конкретними історичними сюжетами давньоруської епохи прозирає прагнення автора висловити метафору сьогодення – історія стає проєкцією сучасності.

Для поезії Ю. Буряка притаманний «історіософічний антропоцентризм» [12, с. 170], сенс якого в тому, що людина поставлена «в центрі цілого буття, цілого світу» [12, с. 12]. У поета це виявляється в одухотворенні і персоналізації історії: «свідками» давньоруської епохи постають звичайні клени, листя яких увїбрали історію – і героїчну, і трагічну: «Клени Олега і Ольги, Ігоря і Святослава. / Листя-початки, де цятки – крові краплини. / О... Руська земле! Кленів розвогнена лава / Шелестом-шумом пройшла урочистої днини» [1, с. 40]. Ліс «пише» своєрідний літопис історії нації, бо він убирає в свої хащі звитяги і поразки, лицарів, героїв і боягузів: «Цей довгостовбурний посів / Сосново-глодового змісту – / Генеалогія князів / Із хащ гостомельського лісу. / Читаю знаки на корі: / Юси і ери. Титли... титли... / Дерева-хмари угорі / Мегуть верхівками, як мітли». «Історіософічний антропоцентризм» угадується в частоті вживання образів історичних осіб: поет згадує імена Ярослава, Інгігерди, Анни, Ярославни, Єлизавети та інших [2, с. 31]. Палітра

історичних імен утворює своєрідну часову горизонталь поезії, що всотує в себе усі часові пласти – давньоминуле, теперішнє і майбутнє. Поезія Ю. Буряка підтверджує «концепційну просторову організацію різночасових подій» [8, с. 193]. Онтологічна сутність історичного часу присутня у філософії життя ліричного суб'єкта Бурякової поезії: усе прожите і пережите національним духом він пропускає через свій мікросвіт, через свою модель Всесвіту, «оживляючи» «давньоминулий» історичний час й усвідомлюючи його значущість для сучасної людини.

У художньому трактуванні історії Ю. Буряк зреалізував класичну модель часу, в якій, за Т. де Шарденом, «час кваліфікується як субстанція, наділена властивостями руху, соціокультурні образи тейярівського досвіду часовлення людської історії утворюють такі просторові схеми, в яких час є лише своєрідним маркером руху та плинності існування – плинності, яка по суті має лінійний характер. Тейяр створює [...] певний образ історичного часу, вмонтовуючи свій досвід у ним же творену схему історичного розвитку» [4, с. 238–239]. Відповідно до цієї концепції, історичний рух, усвідомлюється Ю. Буряком крізь семантику міфологеми крові, що, з одного боку, акцентує героїчний дух минулого, а з іншого – указує на сакралізацію кривавого вибору історії. Метафоричний образ крові реалізується як героїчна іпостась історії, трансформація визвольної боротьби народу, як вимушений викуп і звільнення від гріховності: «Гриміла кобза, і димів курай. / Таврійський степ / Вкривала біла кістка. / Над тим, хто помирав за отчий край, / Півмісяць ятаганом грізно блискав. / Тут час, мов кров'ю, пам'яттю стікав...» («До нашої мови») [2, с. 44]. Низка архетипових образів (*степ, курай, кобза, кістка, отчий край*) увиразнюють національний зміст історичного часу. У підтексті вірша вгадується алюзійний мотив жертвовного вчинку Месії, тільки в українському варіанті йдеться про те, що місію самоофіри має виконати вся нація.

Окремі історичні візії поета нагадують панорамно-масштабні полотна, на яких постає узагальнена картина історичного поступу. Історія в Ю. Буряка вольова й жорстка, сповнена героїчної звитяги і відчуття кровної причетності до свого роду: «козакам і холопам. / Зрозумів я: це – рід мій ішов з прадавнин, / крізь хуртечі і смерчі. / Скїф ішов і сармат, молодий слов'янин. / Піл століть осідав на кремезні їх плечі. / Йшли навали на них – як гойдало цю твердь! / Але вистояв рід. Вижив. Не перевівся!» («Видіння під час повітряного рейсу») [1, с. 7].

Якщо київська доба постає як «час становлення» та «розгортання» національного духу, то в художньому вираженні епохи козацької вольниці спостерігається певна міфологізація історії. Історичний час Ю. Буряка можна тлумачити у світлі теорії т. зв. «осьового часу», розробленої К. Ясперсом. В історичному бутті певної нації філософ

виокремлював важливий період, протягом якого деякі народи здійснюють помітний стрибок, який заклав «основи духовної сутності людини і її справжньої історії» [13, с. 76]. У Ю. Буряка ясперсівська формула «осьового часу» поглиблюється, набуваючи нових семантичних відтінків: ліричний суб'єкт поезії Ю. Буряка утілює риси пасіонарія, героя-волонтариста, здатного не тільки до спротиву в протиборстві з ворогами нації, а й активного чину, спрямованого на розбудову державності. В окремих текстах поетова історіософія наближена до філософії трагічного оптимізму представників Празької школи, у контексті якої особливо актуальним був культ героїзму і вольової особистості. У поезії Ю. Буряка героїчну національну історію творять сильні духом пасіонарні особистості: «Ще тільки вгадувана – кара, / І мука – тільки почалась. / (Не марно! Плавиться гіара, / І багрянниця – зайнялась!). / Завжди – в бою за правду. Віща, / Обранців ти на бій ведеш, / Ти над імперські трони вища, / Над промивання – ти без меж!» («Роздуми, нав'іяні офортом Т.Г.Шевченка «Автопортрет з свічкою») [2, с. 40]. Історіософські роздуми поета нагадують неоромантичний пафос творчості О. Ольжича, О. Теліги. Як і «пражани», Ю. Буряк звеличує період римської історії, яка дала зразки державницької вольовості та твердості: «Із п'ятьми літ – струмінням тьманих лат / Нам повагом пронизують свідомість. / Рим Таціта: утверджується лад / Легіонерів, схожих на фантомів» («Читаючи Корнелія Таціта») [2, с. 112]. Таким чином, історичний час поета має виразно особистісний, антропологічний вимір: і трагічну, і героїчну історію творить конкретна людина, яка наповнює кожну подію своїм духом і світовідчуттям.

У трактуванні подій гетьманщини «Історія постає як міфологічна парадигма безкінечно повторюваного циклу людських помилок і протиріч, які знімаються лише поза нею, поза уявленнями про неї – в анахронічній, трансцендентальній душі, що, попри всі трансформи, для всіх залишається єдиною» [7, с. 46]. Указане протиріччя виражене у Ю. Буряка через опозицію «земля німа / оновлена земля», що влітається у контекст визвольної боротьби козацтва. У зображенні запорізької вольниці Ю. Буряк використовує традиційні образи-символи: *степи, могили, Чортомлицька Січ* є синонімами козацької звитяги і доблесті («Ніч Івана Сірка. 1674») [1, с. 47–48]. Метафора з акцентом на крові є символом і боротьби, і саможертвовності. Антитезою виступає образ ночі, що символізує антидержавницькі сили України: «Клекоче кров, видзвонює вві сні / І повнить гуркотом яри і гони. Ніч у степу. На всі околиці – ніч». Поет називає славні віхи українського козацтва, що стали уособленням волі до боротьби: «Земля оновлювалась, і осяйний лик / Степів скидався на пейзаж тремтячий: / І Базавлук, і Вовча, й Чортомлик / Ще пам'ятають вольницю Козачу» («Весняний оркестр») [2, с. 23]. Для

Ю. Буряка притаманне глибоко особистісне переживання конкретної миттєвості як фрагмента історичного часу, що створює ефект нерозривної єдності ліричного суб'єкта й історичного поступу.

У своїх історіософських візіях Ю. Буряк уникає деталізованих описів реальних подій, віддаючи натомість перевагу окремим спогадам, що, як спалахи пам'яті приковують увагу до особливо трагічних сторінок історії. Тобто для поета важить значно більше не сама подія, як її осмислення і винесення із неї певних уроків, причетних до сучасності. З цього погляду прикметною є поезія «Декабристи»: використавши оригінальну форму (уявне відкриття пам'ятника декабристам у Василькові), поет вияскравлює окремі фрагменти приреченого чину декабристів, які, проте, дали своїм нащадкам потужний урок істинного патріотизму і саможертвовності. Доречне використання імпресіоністичної поетики в змалюванні осінніх пейзажів слугує засобом відтворення різних емоційних станів: відчуття приреченості, безнадії, очікування близької смерті мужніми декабристами: «Над Васильковом гуси пролітали – / Крило в крило – у напрямку села, / Де сурми грали, де вони повстали... / Дощ накрапав і сялася мла. / Дощ нагадав... Устимівку... Пологи... / Ліс королівський, весь багрянолист. / СТОП-КАДР ПОГЛЯДУ: / до крові збиті ноги – / Останній бій вони там прийняли. / Безумний бій» [2, с. 26]. Цей і подібні тексти засвідчують майстерність автора в моделюванні візуального образу історичного часу: він постає через низку живописних картин-кадрів, кожен з яких передає окремий штрих із драматичної сторінки декабристського руху. Я. Мельник відзначає характерні для Ю. Буряка прийоми: використання коротких фраз, які саме і передають миттєві мікрображення: «Поет, який бачить світ «картинами», «моментами», так чи інакше засвідчує, що в його поетичному мисленні є елемент «метафізичності», «застиглості», «стопкадровості» [6, с. 23].

Для ліричного суб'єкта Ю. Буряка історичний час набуває глибоко особистісного, екзистенційного значення: його цікавлять лише ті події, які торкаються його власного внутрішнього світу і мають безпосереднє відношення до сьогодення. За визначенням О. Забужко, історичний час можна назвати «часом історичної пам'яті» суб'єкта». У його вираженні Ю. Буряк використовує прийом «часозміщення», «згортання» рівновеликих смислових величин, які переростають у повторювані образи-символи» [Див.: 9, с. 101]. Особливо ж актуальним стає мотив «зімкненого» часу історії: «Змикаються над нами часи, як небеса, / В безодні часу кане життя, не померкне пам'ять, пергамент не згорить – / Глаголу палахкотінням проб'є шари століть: / Щоб кожен міг здолати дорогу нелегку...» («Традиція») [1, с. 5]. «Зімкнення» історичного часу означає його активну наповненість подіями непроминального змісту, їх значущість для державотворчої справи. Повторювані образи-

символи (*пергамент, «глагол», століття, дорога*) вказують на те, що час для ліричного суб'єкта – це передусім важка буттєвісна дорога, сповнена випробувань і духовних прозрінь. Поезія Ю. Буряка слугує художньою ілюстрацією до ясперсівської концепції історії. Філософ писав: «В історії ж ми бачимо в собі екзистенцію, дух. В історії нас цікавить те, що не може не цікавити у природі, – таємничість стрибків у царстві свободи і те, як буття одкривається людській свідомості» [13, с. 249]. Відповідно до ідеї К. Ясперса ліричного суб'єкта поезії Ю. Буряка захоплюють героїчні сторінки історії, які він проживає як власне життя і які впливають на формування його внутрішньої екзистенції.

Історіософський дискурс у поезії Ю. Буряка розбудовують не реальні події та постаті (хоч вони і згадуються в окремих текстах), а так звана суб'єктивізована історична експресія – переживання своєї історії українцями. Неодноразово звучала думка про те, що саме міфізація історії – єдине, що могло дати надію у безнадійній історичній ситуації. Саме такою вона була впродовж кількох століть національної історії – без волі, державності, національного самовизначення [3, с. 40]. Поетична історіософія Ю. Буряка позбавлена раціонального змісту, у ній превалує притаманна модерністському світовідчуттю ірраціональність. У його поезії проявляється розуміння метаісторії, сенс якої, за Г. Грабовичем, у тому, що історична конкретика стосується не так «універсальних схем історії [...] як постійних трансформацій історичного змісту в символічний і міфологічний» [3, с. 179].

Перетворення конкретної епохальної події у метаісторичну можна простежити на матеріалі художнього моделювання драматичних сторінок Першої світової війни. Присвята до вірша «Чужинецький святограй, 1918» («Хом'яченкові, Осипенкові та іншим селянам, розстріляним у селі Гуляйполі австро-німецькими окупантами 1918 року») розкриває його ідейний задум: показати трагедію української людини у час буремних лихоліть ХХ ст. Антигуманний світ війни постає через низку містично забарвлених образів з акцентом тьми і демонологічних образів відьми, гайвороння, смерті: «Це сонце, видобуте з піхов тьми, / Вістує чужинецький святограй, / Викруглює безкарно око відьми, / По викрутнях струмує через край» [2, с. 21]. Жажіття війни автор зображує за допомогою сюрреалістичних образів, що акцентують світ потойбіччя, пекла, панування демонічних сил: «Час повнить вщерть сполошним гулом дзвони. / З гвинтівок вже майор держав одказ, / Смятенне кружеляння гайворонне – / Крячанням посоромлений наказ. / На стаді – кола, крильми – в бойовище! / Сурмач відкинув ноги, воронця / Стремено брязкнуло, і передсмертний вищир / Закарбувавсь на камені лица» [2, с. 21].

Тяжіння до міфологізації історії, наповнення її метафізичним змістом простежується і в худож-

ньому осмисленні мотиву Страшного суду через зображення трагедій Другої світової війни. У вірші «Дзвони. 28.XII.1942» йдеться про масове винищення мирного населення – спалення фашистами у церкві 300 заручників у селі Піски. Ця трагічна подія стає поштовхом до роздумів про біблійний Апокаліпсис: «...І силється стінопис, і цезають / Святі зі стін. З картин Страшного суду, / Дмучи в сурму, архангел возвішає / Про судний день – що не здійсниться «чуду». Руйнівний вогонь асоціюється з вогнем пекла, потойбіччя, із демонічними силами: «Судом неправим – інший! – з букв латинських / «Gott mit uns» – бог з гримасою жажною / Зловісний німб горить над головою» [1, с. 32]. Зображенням історичного часу як «кінця світу, «Страшного суду» автор утілює ідею національного катарсису: народ має очиститися від гріховності, пройшовши тяжкі випробування війною.

У поезії Ю. Буряка концептуального навантаження набуває опозиція *«руйнівний вогонь / цілющий вогонь»*. Особливого значення поет надає пурифікаційній, цілющій функції вогню, трансформуючи міф про жертвовність Прометея. Образ титана протиставляється руйнівній стихії Герострата, що асоціюється із масовим винищенням народу в час війни: «Нові герострати випалюють землю напалмом – / І меркне «Герніка», / Тьмяніє «Повержений Демон»... / Священний вогонь і вогонь, у якому палали / Новітні Помпеї – / Над Бабиним Яром, над Саброю, понад Бейрутом / У небі скорботному...» (*«Кроки Прометея»*) [1, с. 34].

Поетичне покоління 80-х прагнуло відновити «розірваний» у радянську добу «зв'язок часів» і тим самим відтворити цілісність світу, протестуючи проти абсолютизації і міфологізації теперішнього часу і майбутнього часу. М. Гайдеггер попереджав про небезпеку нівелювання минулого: «Нині під загрозою перебуває сама закоріненість сьогоденної людини. Понад те: втрату коріння викликають не одні лише зовнішні обставини та доля, вона відбувається не лише через нехлюйство та поверховість способу життя людини. Втрата закоріненості виджерелюється із самого духу часу, в якому ми живемо» [11, с. 106]. Ю. Буряк здійснює спробу згладити протиріччя між трьома часовими пластами через винайдення точок перетину різних історичних цивілізацій, а відтак – і різних часових епох. Автор удається до оригінального прийому – налагоджує розірвані «нити часу», які розпросторюються на всі історичні епохи. Показовою з цього погляду є поезія *«Давні цивілізації»*, у якій автор здійснює спробу не тільки простежити зв'язок культурних епох у розвитку людства – східної і західної, але й знайти з'єднувальні ланки минулого і теперішнього часу: східні піраміди, «полиц мавзолеїв», «черепи гробниць» для поета – символи творчого генія

народу. Західна цивілізація розвивалася пізніше, проте набула яскравого змісту: «Вищерблений захід зашкаруби від сонця. / Спонуčila далеч, як розбитий плід. / Бризнула на очі кам'яних дозорців. / Закропила світлом брили пірамід» [2, с. 111].

Відтак головне надзавдання, яке стоїть перед ліричним суб'єктом Бурякової поезії, – подолати тягар розірваного часу: спогади про минуле викликають окремі історичні фрагменти, наче спалахи уяви: «Що звук – / то спалах і розрив. / Все розривалося – / І ниті, / І линви, і морські вузли, / Труди і дні, ще не прожиті, / Осяяння прекрасні миті, / Що обірватись не могли...». «В розколі / Пластів свідомості й часів» людина намагається осягнути сенс свого існування (*«З проваль безодень дальніх-дальніх...»*) [1, с. 61]. У поезії Ю. Буряка розриваються єднальні ниті часу, життя, але ліричний суб'єкт прагне їх зв'язати у «вузли часу», тобто наблизити давноминулі події до сучасності.

На відновлення єдності різних історичних епох указує і мотив історичної пам'яті, що є одним із наскрізних у поезії Ю. Буряка. Час пов'язаний із здатністю людини пам'ятати – свою історію, культуру, свій рід, значущі події зі свого життя. У поетичному світі Ю. Буряка «пам'ять скресає, соборами підводиться, гулом триває», а ліричний суб'єкт слухає «пам'ять незгаслу» (*«На гранітному гребені»*) [1, с. 11]. Пам'ять дає можливість чути голос віків, подих історії: «Я хитаюсь од вітру. / Стою на зимових мостах, / І, помножений пам'яттю, тяжко востаю в уяву...» (*«Знов у ритмі шпаркому твою прозріваю поставу»*) [1, с. 14].

Поетична історіософія Ю. Буряка позначена національним забарвленням і має суто український зміст, що проявляється в утвердженні величчя українського духу: ліричного суб'єкта вражає «І витвір Святополків, Михайлівський собор», і життєвий подвиг філософа Г. Сковороди, про якого поет пише з особливими піететом: «Вродливий слобожанин Грицько Сковорода. / І меч його духовний – супроти вічних зол – / То вихоплений з п'ятьми відгостреним глаголом» [1, с. 5].

Таким чином, у поезії з історіософськими мотивами Ю. Буряк змоделивав своєрідний «код вічності», який є «незнищений у матеріальній єдності світу і духовного його «кругообігу»: через пам'ять, історію, у яких відобразилася, закарбувалася родова сутність людини» [9, с. 102]. Звернення поета до найбільш трагічних і суперечливих її сторінок демонструє прагнення охопити історичний час у всій його драматичній наповненості та катастрофічній тональності. Художнє моделювання давньоруської та козацької епох виразно засвідчує, що в поезії Ю. Буряка важливого значення набуває час становлення національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк Ю. Брук : Поезії / Юрій Буряк. – К. : Молодь, 1985. – 103 с.
2. Буряк Ю. Струми : Поезії / Юрій Буряк. – К. : Молодь, 1982. – 126 с.
3. Грабович Г. Шевченко як міфотворець : Семантика символів у творчості поета / Григорій Грабович ; [пер. з англ.]. – К. : Рось, 1991. – 212 с.
4. Дуйкін В. Р. Філософія людини П. Тейяра де Шардена / Василь Дуйкін. – Черкаси : Брама, 2004. – 315 с.
5. Ільницький М. Перегук через покоління / Микола Ільницький // У фокусі віддзеркалень : статті. Портрети. Спогади. – Львів : Львівський національний університет імені І. Франка, 2005. – С. 113–137.
6. Мельник Я. Сила вогню і слова : Літературні портрети / Ярослав Мельник. – К. : Рад. письменник, 1991. – 229 с.
7. Паньков А. Поетичні візії Лесі Українки : онтологія змісту і форми / А. Паньков, Т. Мейзерська. – Одеса : Астропринт, 1996. – 76 с.
8. Рябчук М. «І любимо слова важкі...» [Рец. : Ю. Буряк. Струми : Поезії] / Микола Рябчук. – К., 1982 // Вітчизна. – 1984. – № 2. – С. 191–195.
9. Таран Л. Художній час – час людини (Спостереження над творчістю Павла Мовчана) / Людмила Таран // Жовтень. – 1988. – № 1. – С. 101–106.
10. Тарнашинська Л. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду / Людмила Тарнашинська // Тарнашинська Л. Презумпція доцільності : Абрис сучасної літературознавчої концептології / Людмила Тарнашинська. – К. : Вид-во КМА, 2008. – С. 234–249.
11. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге : Избранные статьи позднего периода творчества / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. / под ред. А. Л. Доброхотова]. – М. : Высшая школа, 1991. – 192 с.
12. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський. – К., 1992. – 230 с.
13. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс ; [пер. с нем.] / 2-е изд. – М. : Политиздат, 1994. – 527 с.

© Анісімова Н. П., 2011

Стаття надійшла до редколегії 27.05.11